

ÇOCUKLARIN KAYGI DÜZEYLERİNİN YAŞ, CİNSİYET, SOSYO-EKONOMİK DÜZEY VE AİLENİN PARÇALANMA DURUMUNA GÖRE İNCELENMESİ

THE STUDY OF CHILDREN'S ANXIETY LEVELS IN RESPECT OF AGE, SEX, SOCIOECONOMIC LEVELS AND THE STATE OF FAMILY DIVISION

Doç.Dr. Neriman ARAL

Dr. Figen BAŞAR

Ankara Üniversitesi

Ev Ekonomisi Yüksekokulu

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

ÖZET

Bu araştırma, farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan çocukların kaygı düzeyleri üzerinde yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumu gibi değişkenlerin farklılık yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacıyla planlanmıştır.

Araştırma Ankara il merkezinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden seçilen ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıfına devam eden 300 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Çocuklar hakkında bilgi edinebilmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" ile çocuğun içinde bulunduğu baskılı durumdan dolayı geliştirdiği kaygıyı ölçmek için "Durumluk Kaygı Envanteri" ile "Sürekli Kaygı Envanteri" kullanılmıştır. Yapılan istatistiksel değerlendirmeler sonucunda, çocukların kaygı düzeyleri üzerinde yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerin farklılık yaratmadığı saptanırken ($p>0.05$), ailenin parçalanma durumu değişkeninin istatistiksel açıdan önemli farklılık yarattığı ortaya konmuştur. ($p<0.01$)

ABSTRACT

This study was planned to determine whether variables such as age, sex, socio-economic level and state of family division have an effect on the anxiety levels of children.

The study was carried out on three hundred children attending the fourth and fifth grades of elementary schools chosen from socioeconomically poor, medium and wealthy levels in Ankara city center.

In order to obtain information about the children with a personal questionnaire, "situational anxiety" and "continuous anxiety" inventories were used to measure the anxiety created by situations of pressure.

The statistical results indicated that while variables such as age, sex and socioeconomic level had no impact on the children's anxiety levels ($p>0.05$), the variable of the state of family division created important differences ($p<0.01$).

GİRİŞ

Günümüzde, kendine güvenen, bağımsız davranabilen, yaratıcı, atılgan, araştırmacı, uyumlu ve kaygı yaratıcı durumları denetleyebilen kişilere ihtiyaç olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu bireylerin sorunsuz ve üretken olabilmelerinde anne ve babalara büyük görevler düşmektedir. Doğumdan itibaren çocuğa en yakın olan kişiler ana-babaları olduğundan çocukta güven duygusunun temeli aile ortamında atılmakta ve ana-baba çocuk arasındaki olumlu ilişkiler, yaşam boyu devam ederek, bağımsızlık ve yeterlilik duygusunun gelişiminde önemli olmaktadır. Özellikle anne ve baba, çocuğun kişiliğinin oluşumunda önemli rol oynayan özdeşim modelleri olduğundan, çocuk bu özdeşim modellerini kendisine örnek alarak, yaşamla ilgili olumlu ve olumsuz davranış kalıpları geliştirebilmektedir. Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında büyüyen çocuk, gelişimi için gerekli olan deneyimleri elde edebilir. Özsaygısını kazanarak hoşgörülü olmayı, güven duygusunu kazanarak kaygısız ve bağımsız davranabilmeyi başarabilmektedir (Yörükoğlu, 1992; Başar, 1996; Aral 1997).

Çocuğun kişiliğinin gelişimi üzerinde önemli rol oynayan ailenin ölüm ya da boşanma gibi nedenlerle parçalanması, çocuğu önemli ölçüde etkileyerek kaygılı bir kişilik geliştirmesine neden olabilir (Rankin and Maneker, 1985; Ganong ve Coleman, 1987).

Kaygı, çocuğun yaşamının belirli dönemlerinde yaşadığı evrensel bir duygu ve deneyim olarak tanımlanabilir. Gelecekte kötü bir şey olacaktı gibi algılanan ve çocuğun kendini güvensiz hissettiği durumlar karşısında gösterdiği bu tepki, geleceğe yönelik endişe, kararsızlık, karmaşa, korku, kötümserlik ve umutsuzluk duygularını ifade etmekte, dolayısıyla da çocuğun güvensiz, başkalarına bağımlı bir kişiliğe sahip olmasına yol açabilmektedir (Hill ve Sarason, 1966; Öner, 1972; Güneysu, 1982; Kozacıoğlu, 1986).

Kaygının çocuğun kişiliğinde önemli rol oynadığı ve ailenin parçalanması gibi kritik bir dönemde kişiliği olumsuz yönde etkileyebileceği düşüncesinden hareketle bu araştırmada çocukların yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumuna göre kaygı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, Ankara il merkezinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden seçilen semtlerdeki ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıfına devam eden çocuklar üzerinde yürütülmüştür. Araştırma örneklemini her sosyo-ekonomik düzeyden 100 çocuk olmak üzere toplam 300 çocuk olarak belirlenmiştir.

Araştırmada, denekler ve aileleri hakkında bilgi edinmek için "Kişisel Bilgi Formu" ile Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilen ve Öner ve Le Compte (1985) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan, çocuğun içinde bulunduğu baskılı durumdan dolayı geliştirdiği kaygıyı değerlendirmek amacıyla "Durumluk Kaygı Envanteri" ile "Sürekli Kaygı Envanteri" kullanılmıştır.

Deneklerin kaygı düzeyleri üzerinde yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumu gibi değişkenlerin farklılık yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Deneklerin kaygı düzeyleri ile yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve ailenin parçalanma durumu arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmanın bulguları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Dahil Edilen Çocukların Yaşları ile Kaygı Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Yaş	N	Durumluk Kaygı Puanı	Sürekli Kaygı Puanı
10	164	39.93 ± 0.72	40.94 ± 0.78
11	136	40.59 ± 0.76	40.51 ± 0.84
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F	F
Yaş		0.39	0.15

Tablo 1'de on yaşındaki çocukların durumluk kaygı puanının 39.93±0.72, sürekli kaygı puanının 40.94±0.78 olduğu, on bir yaşındaki çocukların ise durumluk kaygı puanının 40.59±0.76, sürekli kaygı

puanının 40.51 ± 0.84 olduğu görülmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda kaygı düzeylerinin yaşa göre farklı olmadığı saptanmıştır ($P > 0.05$).

Sürekli kaygı puanı açısından yaşlar karşılaştırıldığında puanlar arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte, on yaşındaki çocukların sürekli kaygı puanlarının on bir yaşındaki çocukların puanlarından biraz daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, küçük yaş grubundaki çocukların yaşadıkları kaygı ve endişeyi akılcı yollarla giderememeleri büyük yaş grubundaki çocukların ise daha fazla deneyim sahibi olmaları nedeniyle olayları daha gerçekçi bir şekilde değerlendirebildikleri söylenebilir.

Tablo 2. Araştırmaya Dahil Edilen Çocukların Cinsiyetleri ile Kaygı Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Cinsiyet	N	Durumluk Kaygı Puanı	Sürekli Kaygı Puanı
Kız	140	39.39 ± 0.83	40.89 ± 0.90
Erkek	160	40.96 ± 0.65	40.62 ± 0.74
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F	F
Cinsiyet		2.22	0.05

Tablo 2 incelendiğinde kız çocukların durumluk kaygı puanının 39.39 ± 0.83 , sürekli kaygı puanının ise 40.89 ± 0.90 olduğu saptanırken, erkek çocukların durumluk kaygı puanının 40.96 ± 0.65 , sürekli kaygı puanının 40.62 ± 0.74 olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda kız ve erkek çocukların kaygı düzeyleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($P > 0.05$).

Sürekli kaygı puanları açısından değerlendirildiğinde kız çocukların sürekli kaygı puanının çok az bir farkla da olsa erkek çocuklardan yüksek olması, kız çocukların erkek çocuklara oranla daha titiz ve sürekli bir telaş içinde olmaları nedeniyle tüm günlük aktiviteleri içerisinde heyecansal durumları daha yoğun yaşamaları ve bu yoğunluğu uzun süre devam ettirmeleriyle açıklanabilir.

Doughus ve Rice (1979) tarafından ilkökul çocuklarının kaygı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda kız çocukların kaygı düzeylerinin erkek çocukların kaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Erkek çocukların durumluk kaygı puanlarının kız çocukların puanlarından yüksek olması ise erkek çocukların olumsuz bir durumdan kısa bir süre etkilenmeleri, dolayısıyla olaylara daha mantıksal yaklaşımları ve bunun sonucunda da olumsuz olayları yaşamlarının diğer dönemlerine daha az aktardıkları söylenebilir (Kopp ve Krakow, 1982).

Tablo 3. Araştırmaya Dahil Edilen Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzeyleri ile Kaygı Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Sosyo-ekonomik Düzey	N	Durumluk Kaygı Puanı	Sürekli Kaygı Puanı
Alt SED	100	41.16 ± 1.09	39.44 ± 0.82
Orta SED	100	38.85 ± 0.71	40.93 ± 0.96
Üst SED	100	40.67 ± 0.87	41.87 ± 1.15
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F	F
Sosyo-ekonomik Düz.		0.167	0.212

Tablo 3'te de görüldüğü gibi alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların 41.16 ± 1.09 , orta sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların 38.85 ± 0.71 , üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ise 40.67 ± 0.87 durumluk kaygı puanına, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların 39.44 ± 0.82 , orta sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların 40.93 ± 0.96 , üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların 41.87 ± 1.15 sürekli kaygı puanına sahip oldukları belirlenmiştir.

Yapılan varyans analizi sonucunda, sosyo-ekonomik düzey ile kaygı düzeylerine ilişkin ortalamalar arasındaki farkın, istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır ($P > 0.05$).

Durumluk kaygı puanı açısından sosyo-ekonomik düzeyler karşılaştırıldığında, puanlar arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların durumluk kaygı puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sürekli kaygı puanı açısından karşılaştırıldığında ise en yüksek puana üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların sahip oldukları belirlenmiştir. Bu durum, ailenin çocuğa her türlü maddi, manevi imkânları sunması ve bunun sonucunda da çocuğa yönelik özellikle okul başarısı ile ilgili beklentilerinin yüksek olması, çocuğun geleceğe yönelik sürekli kaygı düzeyinin yükselmesine neden olabileceği şeklinde açıklanabilir (Başarı, 1990; Berengi, 1996).

Tablo 4. Araştırmaya Dahil Edilen Çocukların Parçalanmış Aileye Sahip Olup-Olmama Durumları ile Kaygı Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Parçalanma Durumu	N	Durumluk Kaygı Puanı	Sürekli Kaygı Puanı
Evet	150	41.67±0.79	46.54±0.70
Hayır	150	38.78±0.66	34.94±0.59
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F	F
Parçalanma Durumu		7.79**	156.84**

**P<0.01

Tablo 4'te parçalanmış aileye sahip olan çocukların durumluk kaygı puanının 41.67±0.79, sürekli kaygı puanının 38.78±0.66, tam aileye sahip olan çocukların ise durumluk kaygı puanının 46.54±0.70, sürekli kaygı puanının 34.94±0.59 olduğu görülmektedir.

Yapılan varyans analizi sonucunda, parçalanmış aileye sahip olan ve olmayan çocukların kaygı puanları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu (P<0.01) saptanmıştır.

Tabloda da görüldüğü gibi parçalanmış aileye sahip olan çocukların durumluk ve sürekli kaygı puanlarının, diğer çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ailenin çocuğun kişilik gelişimi, ruh ve beden sağlığı açısından büyük önem taşıdığı bilinen bir gerçektir. Ailenin çeşitli nedenlerle parçalanması çocuğun sağlıklı aile ortamından mahrum kalmasına dolayısıyla ruhsal, bedensel ve zihinsel açısından zarar görek kaygı ve endişeli bir kişilik yapısı geliştirmesine neden olabilmektedir (Bulut, 1991).

Beer (1989) ailenin parçalanma durumunun çocuk üzerindeki etkisini araştırdığı çalışma sonucunda, parçalanma olayının ailelerde ve çocuklarda strese neden olduğunu saptayarak, ailenin parçalanma durumu arttıkça, çocukların kaygılı bir kişilik geliştirdiklerini de ortaya koymuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan semtlerden seçilen ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıfına devam eden çocukların kaygı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla planlanan araştırma sonucunda, çocukların kaygı düzeyleri üzerinde yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerin önemli bir farklılık yaratmadığı saptanırken (P > 0.05), ailenin parçalanma durumu değişkeninin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yarattığı (P < 0.01) belirlenmiştir.

Günümüzde sıkça rastlanan ailenin parçalanması olayının çocukları örselediği bilinen bir gerçektir. Toplumların sağlıklı gelişmesinin, gelecekteki başarılarının ve kültürel mirasın devamlılığının her yönden iyi yetiştirilmiş sağlam kişilikli, kendine güveni ve saygısı olan bugünün çocuklarıyla gerçekleştirilebileceği düşünülürse, anne ve babalara birtakım sorumluluklar düşmektedir.

Çocuğun davranışları üzerinde anne-baba-çocuk ilişkisinin çok etkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocuğun sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olabilmesi için, özellikle çocuğun parçalanma sonrasında birlikte kaldığı ebeveyninin bilinçlendirilmesi ve mümkün olduğu kadar bu durumdan çocuğun en az etkilenmesini sağlamak gerekmektedir. Bu bilinçlendirme çocuk rehberlik büroları, ana-çocuk sağlığı merkezleri, ruh sağlığı dispanserleri, çocuk psikiyatri klinikleri ve bazı dernekler gibi çeşitli kuruluşlarla birlikte, kitle iletişim araçları ile belli programlar çerçevesinde yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aral, N. (1997) *Fiziksel İstismar ve Çocuk*, Ankara: Tek Işık Veb Ofset Tesisleri.
- Başarır, D. (1990) Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinde Sınav Kaygısı, Durumluk Kaygı, Akademik Başarı ve Sınav Başarısı Arasındaki İlişkiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başar, F. (1996) Üvey Ebeveyne Sahip Olan ve Olmayan 10-11 Yaş Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimleri ve Kendilerini Algılama Biçimlerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Berengi, N. (1996) Anadolu Liseleri Sınavına Hazırlanan Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sınav Kaygı Düzeyleri ile Benlik Kavramlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beer, I. (1989) "Relationship of Divorce to Self-Concept, Self Esteem and Grade Point Averages of Fifth Grade School Children", *Psychological Reports*, 65(37): 1379-1383.
- Bulut, I. (1991) "Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma", B. Dikeçgil, A. Çiğdem (Derleyen), *Aile Yazıları 3. Birey, Kişilik ve Toplum*, Bilim Serisi 5/3, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Doughus, J.D. and Rice, K.M. (1979) "Sex Differences in Children's Anxiety and Defensiveness", *Developmental Psychology*, 15(2): 223-224.
- Ganong, L.H. and Coleman, M. (1984) "The Effects of Remarriage on Children. A Review of the Empirical Literature", *Family Relations*. 33: 389-406.
- Güneysu, S. (1982) Anababaların Çocuklara Karşı Tutumları ve Çocuklardaki Davranış Problemleri, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hill, K.T. and Sarason, S.B. (1966) "The Relation of Test Anxiety and Defensiveness to Intelligences, and School Performance, Over Elementary School Years. A Further Longitudinal study", *Mongraphs of the Society for Research in Child Development*, 3(2): 104.
- Kopp, C.B. and Krakow, J.B. (1982) *The Child Development in a Social Context*, U.S.A: Addison-Westley Publishing Company.
- Kozacıoğlu, G. (1986) *Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişki*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları. No: 3394.
- Öner, N. (1972) "Kaygı ve Başarı", *H.Ü. Sos. ve İd. Bilm. Dergisi*, 4(2): 151-163.
- Öner, N. ve Le Compte, A. (1985) *Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Ün. Yayınları, No: 333.
- Rankin, R.P. and Mameker, J.S. (1985) "The Duration of Marriage in a Divorcing Population. The Impact of Children", *Journal of Marriage and the Family*, 47(1): 43-51.
- Spielberger, G.D., Gorsuch, R.L. and Lushene, R.E. (1970) *Manual for State-Trait Anxiety Inventory*, California Consulting Psychologists Press. (Alınmıştır).
- Yörükoğlu, A. (1992) *Çocuk Ruh Sağlığı. Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları*, İstanbul: 17. Baskı, Özgür Yayın-Dağıtım, Acar Matbaacılık A.Ş.